

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ különszám

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

CSERNICSKÓ ISTVÁN – HLADONIK GERGELY
Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai

LAMPL ZSUZSANNA
Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról
a szlovákiai magyarok körében

BORBÉLY MÁTYÁS
A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni
változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben

KALMÁR ZOLTÁN
A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem

RICZ ANDRÁS
Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre

BENEDEK JÓZSEF
Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar
és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata

LELKES GÁBOR
A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása
Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

SEBŐK LÁSZLÓ
A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2024/ különszám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztók Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Borbándi Erik, Bern Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2024, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

A lapszám a Magyar Kultúráért Alapítvány nevében és képviseletében
eljáró Petőfi Kulturális Ügynökség által meghirdetett *Tudományos
folyóiratok működésének támogatása* című, FIT-SN-2023 kódszámú
nyílt pályázati konstrukció támogatása keretében jelenik meg.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

ELŐSZÓ	6
TANULMÁNYOK	8
Csernicskó István – Hladonik Gergely Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai	8
Lampl Zsuzsanna Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében	19
Borbély Mátyás A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben	30
Kalmár Zoltán A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem	47
Ricz András Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre	61
Benedek József Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata	75
Lelkes Gábor A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024	90
STATISZTIKAI KÖZLEMÉNY	106
Sebők László A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái	106
RECENZÍÓ	122
Bern Andrea Recenzió Tove H. Malloy és Balázs Vizi <i>Research handbook on minority politics in the European Union</i> c. művéhez	122
ABSZTRAKTOK	128

Lelkes Gábor

Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja

A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása

Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

Kárpát-haza Szemle, 2024 (ksz), pp. 90–105, 132–133.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2024.ksz.07

A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

Az elmúlt két évtizedben Szlovákia gazdasága és társadalma jelentős változásokon ment keresztül. A külföldi tőkebefektetések nagysága megugrott (különösen az autóiparban és az elektronikai iparban), amit részben elősegített az eurózónához való csatlakozás is 2009-ben. Az európai uniós források felhasználásával jelentős közlekedési és lakossági infrastrukturális beruházások valósultak meg, amelyeknek köszönhetően élhetőbbé vált az ország több régiója. A gazdasági és a társadalmi folyamatok azonban jelentős területi eltéréseket mutatnak kelet–nyugat és észak–dél viszonylatokban, s ezen folyamatok tükrében a szlovákiai magyar nemzetrészt számos új kihívással találta szembe, amelyek megoldása létkérdés a nemzetrész demográfiai fogyásának megállítása végett.

The Situation of the Hungarian Community in the Southern Part of Slovakia Following Slovakia's Accession to the European Union, 2004–2024

Over the past two decades, Slovakia's economy and society have undergone significant changes. The volume of foreign investment has surged, particularly in the automotive and electronics industries, partly facilitated by the country's adoption of the euro in 2009. Significant transportation and residential infrastructure developments have been implemented using EU funds, making several regions of the country more liveable. However, economic and social processes show considerable regional disparities between east and west, as well as north and south. In light of these developments, the Hungarian minority in Slovakia has faced numerous new challenges, addressing which is crucial to halting the demographic decline of this community.

LELKES GÁBOR

A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

1. Bevezetés

Szlovákia európai uniós csatlakozása 2004-ben jelentős politikai, gazdasági és társadalmi változásokat hozott magával. Az uniós tagság elnyerése a felvidéki magyar nemzetrésztörténetének legfontosabb eseménye volt a trianoni békediktátum óta eltelt több mint száz évben, hiszen a határok 2004. május 1-től lényegében csak papíron maradtak meg Szlovákia és Magyarország közt. (Ezt a schengeni övezethez való csatlakozás 2007-ben még jobban feloldotta). Az uniós tagság által Szlovákia kötelezettséget vállalt az EU alapelveinek és normáinak betartására, beleértve az emberi jogok és a kisebbségi jogok védelmét. A csatlakozásnak köszönhetően korábban sosem tapasztalt mennyiségű gazdasági és infrastrukturális fejlesztés valósult meg a szlovák–magyar határ mentén. Valóra vált a lakosság álma a szabad mozgást és munkavállalást illetően az EU tagállamain belül. Az uniós csatlakozás lehetővé tette az együttműködések elmélyülését a felvidéki magyarság és Magyarország lakosai közt. A felvidéki magyar közösség számára azonban nem csak dél felé nyílt ki a kapu, hanem a korábban igencsak korlátozott nyugat-európai élet, tanulás és munkavállalás is elérhetővé vált. Mindezen nyitás magával hozta a

nemzetrésztársadalmi, szociális és gazdasági átalakulását (HORVÁTH, 2004). Az elmúlt két évtized során a felvidéki magyar kisebbség helyzete jelentősen átalakult, politikai, társadalmi és gazdasági pozícióiban is számtalan változás ment végbe. Ez a tanulmány a változások demográfiai, gazdasági és regionális fejlesztési oldaláról ad betekintést az elmúlt 20 évbe.

2. Demográfiai és településszerkezeti változások

Az ország legnagyobb nemzeti kisebbségének, a magyar közösségnek demográfiai jellemzőiben meghatározó változások következtek be 2004. május 1-jét követően, a déli régiók népességének a demográfiai szerkezete jelentősen átalakult. (Fontos megjegyezni, hogy a változások egy része már korábban kezdődött, de 2004 után a dinamikájuk és jellegük is megváltozott). Ezek mögött számos tényező áll, beleértve a természetes népszaporulatot, a migrációt, az asszimilációt és a politikai-gazdasági folyamatokat (LAMPL, 2009). Az egyik legnyilvánvalóbb demográfiai változás a felvidéki magyar nemzetrészt illetően, hogy a közösség létszáma erősen megfogyatkozott. A magyar

kisebbség fogyása már a rendszerváltozás óta tapasztalható, emögött 3 fő okot szokás megjelölni.

- Egyrészt a magyar népesség természetes szaporulata negatívan alakult (a születések száma több évtizede nem éri el az elhalálozások számát), ami a népesség elöregedésével is párosult. A felvidéki magyar nők körében (a magyarországi nőkhöz hasonlóan) alacsony a termékenységi ráta (egy nőre átlagosan kevesebb gyermek jut, mint a népesség fenntartásához szükséges szint). A termékenységi ráta hosszú ideje 1,5 körül mozog, ami jóval alacsonyabb a népesség hosszú távú fenntartásához szükséges 2,1-es értéknél. A magyar közösség természetes szaporulatának alacsony szintje számos összetett tényező következménye. A születések alacsony számát a változó családi modellek mellett részben az is magyarázza, hogy a magyar közösség által lakott régiókban a kedvezőtlen gazdasági helyzet, a szociális bizonytalanság (a munkaerő-piaci bizonytalanság és az alacsony jövedelmek), a lakhatási problémák és az anyagi nehézségek jelentősen visszafogták a gyermekvállalási hajlandóságot.
- Másrészt létezik egy elvándorlás, amely erősödött az elmúlt két évtizedben a nyitott határoknak köszönhetően. A Felvidékről elvándorlók elsődleges célpontja Magyarország volt, főként munkavállalási és tanulmányi célokból. (Az utóbbi csoport tagjai a tanulmányaik után gyakran nem térnek haza, különösen, ha hiányos a szlovák nyelvtudásuk, illetve ha magyarországi párkapcsolatot hoznak létre.) Ám lényegesen megemelkedett azok száma is, akik a jobb megélhetés és érvényesülés (a kedvezőbb munkalehetőség, magasabb jövedelem és életszínvonal) végett a nyugati világ fejlettebb államaiba költöztek ki. (Az elsődleges célországok Németország, Nagy-Britannia és Ausztria voltak).
- Harmadrészt itt van a nyelvi (az egyik legfontosabb tényező!) és a kulturális asszimiláció, azaz a kisebbségi közösség beolvadása a többségi társadalomba. Ez pedig a nyelv, a kultúra és az identitás részleges vagy teljes elvesztésével járt. A felvidéki magyar nemzetiség gyorsult asszimilációjához részben hozzájárult a korábban

egységes magyar politikai irányvonal megszűnése 2009-ben (az újonnan megalakult Most-Híd szlovák–magyar vegyespárt a kampányában többek között azt hangoztatta, hogy „nem számít, hogy a pék milyen nemzetiségű, ha jó kenyeret süt”, „mindegy, milyen nemzetiségű az orvos, ha jól gyógyít” stb.). A szlovák nyelv dominanciája és a magyar nyelv használatának csökkenése elsősorban a vegyes házasságokban (a vegyes házasságokban nevelkedő gyermekek az esetek többségében a szlovák nyelvet részesítik előnyben, és már nem magyar nemzetiségüként azonosítják magukat), és a szlovák nyelvű oktatás választásában mutatkozik meg. (Éppen ezért a magyar nyelvű oktatási intézmények fennmaradása és támogatása kulcsfontosságú a nyelvi identitás megőrzésében.) Ez a folyamat különösen a fiatalabb generációk körében figyelhető meg, akik egyre gyakrabban helyezik előtérbe a szlovák nyelvet és identitást. Sajnos sok fiatal szülő tévesen úgy véli, hogy a gyerekeik számára a szlovák iskolák jobb oktatási lehetőséget és később jobb karrierlehetőséget kínálnak.

A 2011-es népszámlálás során 458 467 személy (62 ezerrel kevesebben, mint 2001-ben) vallotta magát magyarnak, ez Szlovákia lakosságának a 8,5%-át jelentette. 2021-ben a magukat elsősorban magyarnak vallók száma 422 065 fő volt, ez a tíz évvel korábbi adathoz képest több mint 36 ezer fővel kevesebb. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy 2021-ben első alkalommal lehetőség volt egy második nemzetiséget is megjelölni, első alkalommal a felvidéki népszámlálások történetében. Ez a magyar nemzetiség számára további 34 089 főt jelentett. (Ennyi személy válaszolta azt, hogy a második nemzetisége magyar.) Ennek a kettős nemzetiségű megközelítésnek köszönhetően jogilag 456 154 fő (422 065 fő + 34 089 fő) magyarral számolhatunk Szlovákiában. (Az egyes településeken a kisebbségi nyelvi jogok megállapításánál a nemzetiségre vonatkozó első és második kérdésre adott válaszok összegét kell figyelembe venni.) Gyurgyík László demográfus szerint a 2021. évi népszámlálás nemzetiségi számai azt mutatják, hogy a szlovákiai magyarok asszimilációja nagyjából abban a mértékben maradt, mint az előző két évtizedben (Új Szó,

2022). Ez azt jelenti, hogy nagyságrendileg nem is gyorsult és nem is lassult.

A 2001-es népszámlálás adatai szerint Szlovákiában 532 olyan település volt, ahol a magyar lakosság aránya elérte a 10%-ot, és ebből 410 településen a magyarok abszolút többséget is alkottak. Jelenleg az országban 506 olyan település van, ahol legalább 10% vallja magát elsősorban magyar nemzetiségűnek. A 20 %-os küszöböt 460 település ér el, míg az 50 %-os küszöböt 336 község és város. 276 településen éri el a magyar nemzetiség a 60 % feletti arányt. Az elmúlt 2 évtizedben szembetűnő az a jelenség, hogy a délnyugati régió gazdaságában fontos szerepet betöltő városokban a magyar lakosság száma és a lakónépességen belüli aránya nagy mértékben csökkent. Általános jelenség, hogy a Pozsony környéki régiók falvaiban és városaiban, ahol élénk gazdaság alakult ki az elmúlt 20 év során (mint például Szenc, Galánta, Vágsellye, Somorja), egyre kevesebb magyar szót lehet hallani az utcákon és tereken. Sokat veszítettek ezek a települések az egykori magyar jellegükből, a fennálló magyar intézményeket egyre kevesebben látogatják. A falvak és városok etnikai váltása mögött elsősorban az áll, hogy ezek a települések a munkalehetőségek miatt sok szlovák nemzetiségű lakos számára váltak potenciális letelepedési célpontokká. Az elmúlt 20 év településszerkezetében végbement változások kapcsán fontos azonban megemlíteni azt is, hogy gyarapodott a felvidéki magyarság városhálózata, ugyanis Bős és Naszvad városi rangot kaptak.

A felvidéki magyar közösség másik fontos demográfiai mutatója az anyanyelv, mivel ez segít megérteni a közösség kulturális és nyelvi identitásának alakulását. Az anyanyelv megőrzése és használata kulcsfontosságú az identitás fenntartásában és a közösségi kohézió erősítésében (GYURGYÍK, 2014). Az anyanyelvi megközelítés alapján a szlovákiai magyar nemzetiség hagyományosan nagyobb lélekszámú, 2021-ben 462 175 személy – a lakosság 8,48 százaléka – tüntette fel a magyart anyanyelveként. 2 évtizeddel korábban ez a mutató lényegesen magasabb értéket mutatott, akkor még 572 929 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek (vagyis 20 év alatt közel 110 ezer fővel lett kevesebb a magyar anyanyelvűek száma a Felvidéken). A magyar anyanyelv ilyen mértékű kikopása annak ellenére ment végbe, hogy az

elmúlt 20 évben a magyar nyelvű oktatási intézmények szerkezete gyarapodott, a kulturális szervezetek és médiacsatornák száma jelentősen megnőtt, valamint számos civil kezdeményezés is elindult a magyar nyelv megőrzésére, erősítésére, a közéletben történő használatára. A magyar anyanyelvi oktatás fejlesztése, a magyar nyelvű kulturális programok és rendezvények szervezése, valamint a magyar nyelvű média támogatásához – melyek mind hozzájárulnak a nyelvi és kulturális identitás fenntartásához – segítséget nyújtott az uniós források mellett Magyarország is különféle támogatási programjai által. Az elmúlt 20 évben több, döntően magyarországi támogatásból fenntartott, s az egész országot lefedő magyar nyelvű média is létrejött a magyar identitás és anyanyelven való tájékoztatás érdekében (pl. ma7.sk, felvidek.ma, korkep.sk hírportálok). (1. ábra:)

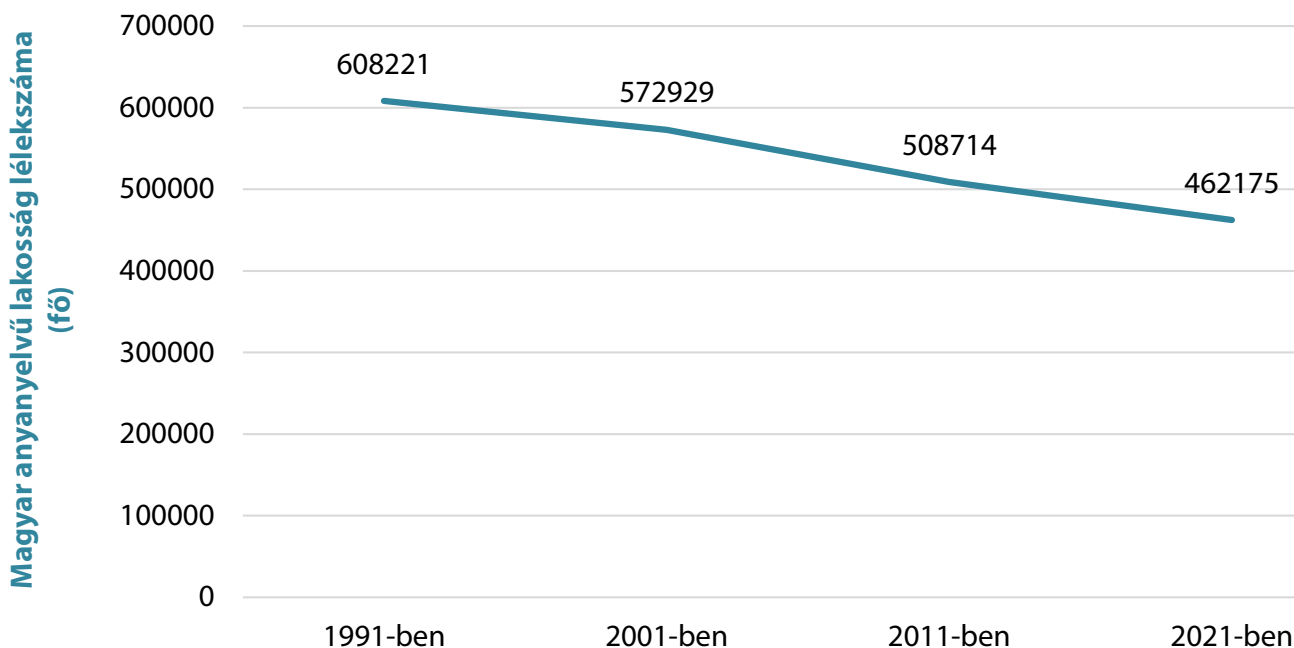
3. A regionális fejlesztéspolitikai 2 évtizedes hullámvázisai

Az uniós csatlakozással Szlovákia hozzáférést kapott az EU strukturális és kohéziós alapjaihoz, amelyek célja a regionális egyenlőtlenségek csökkentése és a gazdasági növekedés elősegítése. A regionális fejlesztéspolitikai az elmúlt két évtizedben több szakaszon keresztül fejlődött és változott, s ehhez alapot elsősorban az uniós források és külföldi beruházások biztosították.

Azoknak a gazdasági folyamatoknak a többsége, amelyeknek köszönhetően Szlovákiát rövid ideig „tátra tigrisnek” nevezte a sajtó a 21. század első évtizedében, nem a magyar nemzetiség által lakott régiókban ment végbe. Éppen ellenkezőleg, a 16 dél-szlovákiai járás csak minimális mértékben járult hozzá ehhez a „tigrisedéshez”, hiszen Pozsonyból a befektetőket a többségében szlovákok által lakott régiókba irányították s ott is telepedtek meg (részben azon területek jobb infrastrukturális ellátottsága miatt). A külföldi vállalatok – elsősorban a járműipari cégek – azokban a járásokban létesítettek gyártósorokat és beszállítói üzemeket – természetesen nagyon jelentős állami beruházás-ösztönzési támogatás mellett –, ahol regionális szinten már korábban is látványosabb volt a gazdasági fejlettség. Az ipari beruházások felvirágoztatták a Pozsony–

1. ábra:

A magyar anyanyelvű lakosság lélekszámának alakulása Szlovákiában az 1989-es rendszerváltozást követően

Népszámlálás

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

Nagyszombat–Nyitra–Zsolna–Poprád–Kassa tengelyt. Mindezt leginkább a munkanélküliségi mutatók támasztják alá: ahol virágzik az ipar az országon belül, ott jóval kisebb a munkanélüliek aránya. Az autóipar és a közvetlenül ahhoz kapcsolódó egyéb üzemek olyan mértékű foglalkoztatást biztosítanak, amely eredményeképp a 2 évtizeddel ezelőtti magas munkanélküliségi mutatók már csak távoli emlékeknek számítanak, hiszen napjainkban ezek a szerezőcsarnokok külföldi vendégmunkásoktól hangosak, miközben a bővítéseket a munkaerőhiány fékezi.

A regionális különbségek megszüntetése és a kisebbségi identitás megőrzése a leggyakrabban elhangzó fogalmak közé tartoznak a felvidéki magyar társadalom- és gazdaságfejlesztési fórumokon. Sokan sokféleképpen próbálják elérni azt, hogy a nagy társadalmi és gazdasági különbségek megszűnjenek, de sajnos máig nem sikerült lényegesen mérsékelni a több évtizede fennálló különbségeket az ország egyes régiói közt (LELKES GÁBOR, 2003). A felvidéki magyarok számára a legnagyobb gondot az jelenti, hogy 20 évvel az uniós csatlakozás után is a falvak és városaik meghatározó része az ország legelmaradottabb térségeiben található. Javarészt

éppen ezen gazdasági nehézségek miatt a magyar közösség versenyképességi és demográfiai mutatói lényegesen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál. A gazdaságilag elmaradott falvakból és városokból a fiatalok elvándorolnak, vagy ha maradnak is, nem mernek gyereket vállalni a megélhetési nehézségek, kilátástalanság miatt, ugyanakkor a demográfiai mutatók alakulását nem lehet egy az egyben a gazdasági körülmények számlájára írni.

Az elmúlt 20 évben a pozsonyi kormányzati intézkedések a dél-szlovákiai regionális fejlődést, a többségében magyar nemzetiség által lakott régiók versenyképességét a legtöbb esetben annak függvényében támogatták, hogy részt vettek-e az adott kormánykoalíciókban a magyar pártok vagy sem. Amennyiben nem, akkor a déli régiók fejlesztési kérdései a perifériára szorultak. Különösen a 2006–2010 közötti időszakban volt így, amikor a második Fico-kormányban a szélsőjobboldali Ján Slota a kormánykoalíció egyik vezére volt. Amikor viszont a szlovákiai magyar kisebbségi pártok képviselői kormányzati pozíciókban voltak, viszonylag jelentősebb támogatások érkeztek a magyarlakta falvakba, régiókba. E tekintetben az elmúlt 2 évtizedben

a következő időszakok voltak kiemelkedően kedvezőek: 2004–2006, 2010–2012, 2016–2020. Ezekben az időszakokban a Magyar Koalíció Pártja (MKP), illetve a Most-Híd párt politikusai irányítottak számos meghatározó minisztériumot, például az oktatási, régiófejlesztési, környezetvédelmi, mezőgazdasági, közlekedésfejlesztési tárcákat. Ezek hatáskörükben több olyan intézkedést hoztak, amelyek a kisebbségek helyzetén lényegesen javítottak az oktatás, a környezetvédelem, a közlekedés és a kultúra terén.

A regionális fejlesztéspolitika eredményeképpen lényeges javulás történt többek közt az alábbi területeken:

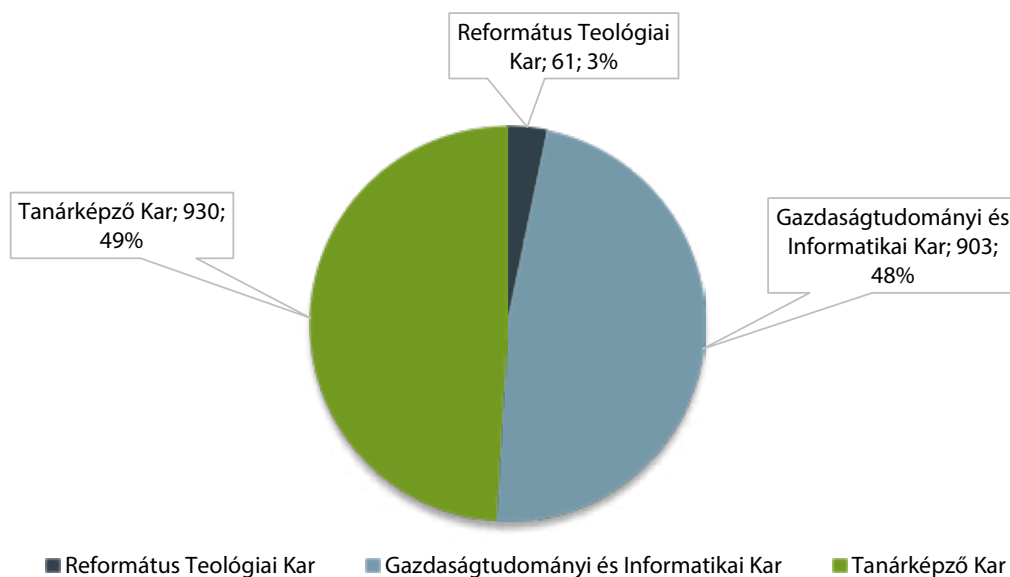
- Közlekedési infrastruktúra fejlesztése – elsősorban EU-s források segítségével történtek jelentős infrastrukturális fejlesztések a magyar közösség által lakott régiókban, különösen az autópálya-hálózat bővítése és az úthálózati infrastruktúra modernizálása terén (kiemelendő az R7 gyorsforgalmi út megépítése a Pozsony–Egyházzelle szakaszon, a Révkomárom–Komárom közti Monostori híd megépítése, az Ipoly folyón történő átjárást elősegítő hídépítések, kikötői és kompátkelési fejlesztések a Dunán).
- Gazdasági növekedést célzó beruházások számos gazdasági ágazatban – kiemelendők a turisztikai fejlesztések (ezen belül a termál-turizmust, kerékpárturizmust, kulturális turizmust és gasztronómiai turizmust felfuttató projektek) és ipari-logisztikai parkok (ezek többsége az előnyösebb közlekedési infrastruktúrával rendelkező Dunaszerdahelyi, Galántai és Érsekújvári járásokban valósult meg). Ezek a gazdasági fejlesztések hozzájárultak a magyar lakta régiók gazdasági növekedéséhez és a munkahelyteremtéshez.
- Munkaerő-piaci és foglalkoztatási integrációt elősegítő kezdeményezések, amelyek javították a munkaerőpiac helyzetét és csökkentették a munkanélküliséget.
- Oktatási intézmények alapítása, fejlesztése és innovatív képzési programok indítása – kiemelendő a Selye János Egyetem létrehozása Révkomáromban 2004-ben három szakiránnyal (gazdaságtudományi, tanárképző és református teológia karokon), a magyar tanítási nyelvű

alapiskolai és középiskolai hálózatok fejlesztése, valamint az óvodahálózat megújulása (ezen utóbbiban Magyarország Kormánya is nagyban hozzájárult, ugyanis a Kárpát-medencei Bölcsőde- és Óvodafejlesztési Programnak köszönhetően több tucat tanintézmény épült, illetve újult meg a Felvidéken, ezek egy része olyan falvakban/városokban, ahol már korábban bezárt a magyar óvoda, azaz a magyar gyermekek csak szlovák intézményt választhattak),

- Környezetvédelem és életkörülemény minőségét emelő beruházások, amelyek által a dél-szlovákiai települések fenntartható szennyvízgyártkodása és hulladékgyártkodása jelentősen javult, tízezrek számára lett biztosítva a vezetékes ivóvíz és szennyvízelvezetést biztosító csatornahálózat. Az energiahatékonysági és környezetvédelmi projektek hozzájárultak a fenntartható fejlődés előmozdításához és a környezeti állapot javításához. (2. ábra:)

A szlovákiai magyar politikai pártok azonban az elmúlt 20 év alatt csak 8 évet voltak a kormányzati tevékenység részesei, ami kevés idő volt ahhoz, hogy olyan átfogó és fenntartható szociális, gazdasági intézkedéseket és infrastrukturális fejlesztéseket vigyenek véghez, amelyek jelentősen változtattak volna a déli régiók fejlettségén és az ott élő magyar emberek életszínvonalán. Tény persze, hogy jelentős elmozdulás figyelhető meg, hiszen ma már nem ingáznak naponta tízezrek Magyarországra, ahogy az jellemző volt két évtizeddel ezelőtt. 2010-től kezdődően a magyarok kormányzati jelenlététől függetlenül is a pozsonyi kormányok, a megyei önkormányzatok magyarországi partnereikkel együttműködve nyitottságot és hajlandóságot mutatnak a felvidéki magyar közösség problémáinak a megoldására. Több új, a határátlépést könnyebbé tevő infrastrukturális fejlesztést hajtottak végre (pl. a Pöstyénypusztát Petőpusztával, a Ráróst Rárópusztával, az Ipolyvarbót Őrhalommal, a Helembát Ipolydamásddal, az Ipolyhídvéget Drégelypalánkkal összekötő, Ipolyon átívelő határhidak), a déli régiók gazdaságának élénkítése végett immár támogatják délen a külföldi beruházásokat (ami érezhető, hiszen az uniós csatlakozás előtt Gömörben a munkaképes népesség több mint egyharmada tartósan munkanélküli volt). A nyelvi jogok használatában is több

2. ábra:
A Selye János Egyetemen tanuló diákok létszámának megoszlása karonként 2020.10.31-én (fő, %)

Forrás: Selye János Egyetem, 2024

elmozdulásfigyelhető meg (pl. 2023-ban megjelentek az első hivatalos kétnyelvű irányjelző táblák), illetve a nemzetiségi kultúra finanszírozásában is. 2017-ben létrejött Kisebbségi Kulturális Alap, amely intézmény lényegesen hozzájárul a magyar közösség kulturális életének támogatásához, 2022-ben elfogadták a magyar kisebbség számára fontos Csemadok-törvényt, amely törvényi szinten garantálja minden évben a magyar kultúra támogatását az adott intézményen keresztül.

Meg kell említeni, hogy az ország déli régióit sújtó társadalmi és gazdasági elmaradottság összefügg a regionális fejlesztés területi-stratégiai keretrendszerével, ami nem kedvez a magyar nemzetiség által lakott 16 dél-szlovákiai járásnak. A magyarlakta járások alkotta régió ugyanis öt megyéhez tartozik (Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Besztercebánya, Kassa), s ezen megyék stratégiai fejlesztési tervei a múltban nem mindig tartották szem előtt a szlovák-magyar határmenti térségek elmaradottsága miatt szükséges fejlesztéseket (nem szántak ezeknek kiemelt szerepet, annak ellenére sem, hogy az adott megyéken belül legtöbb ilyen térség a kedvezőtlen helyzetű kistérségek közé tartozik). Dél-Szlovákia regionális fejlesztési kérdéseinek ez a sajátos kezelése szorosan összefügg azzal, hogy az ország stratégiai fejlesztésén dolgozó szakemberek többsége

nem tekinti külön fejlesztési térségnek a „dél-szlovákiai régiót”, mivel ők is a felülről létrehozott és irányított régiókban gondolkodnak.

4. Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek a munkanélküliség tükrében

Az EU-csatlakozás Szlovákia számára új lehetőségeket nyitott meg a gazdasági fejlődés és a foglalkoztatás terén. A tagság révén a külföldi befektetések növekedtek, az exportpiacok bővültek és strukturális támogatásokhoz jutottak. Ezek a tényezők hozzájárultak a munkanélküliség csökkenéséhez és a gazdasági fejlődéshez az országban. Az exportpiacok bővülése növelte Szlovákia kereskedelmi tevékenységét, s az exportnövekedés pozitív hatással volt a szlovák vállalatok teljesítményére és a munkaerő iránti keresletre (LELKES, 2008).

Az uniós tagság kezdeti szakaszában még csak kialakulóban voltak azok a gazdasági előnyök, amelyek később jelentős mértékben hozzájárultak a munkanélküliség csökkenéséhez. Az elmúlt két évtizedben a szlovákiai gazdasági növekedés egyértelmű motorja a külföldi beruházásoknak köszönhető exportorientációjú feldolgozóipar volt (azon belül is különösen a járműipar és az elektronikai ipar, pl. VW, Kia, Peugeot–Citroen, Jaguar–Land Rover, Sony, Samsung).

A társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása és egyenlőtlen területi megoszlása kitűnően nyomon követhető a munkanélküliségi folyamatokból, amelyek hűen adják vissza egy-egy régió társadalmi-gazdasági problémáit. Az uniós csatlakozást követően országos szinten egyértelműen megfigyelhető gazdasági növekedés ellenére a dél-szlovákiai területekre inkább a gazdasági stagnálás a jellemző, mely igen határozott nyugat-kelet fejlettségi lejtővel párosul. (3. ábra:)

A 3. ábra: tökéletesen mutatja, hogy milyen jelentős gazdasági különbségek rajzolódtak ki a nyugati, a középső és a keleti régiók között a járások szintjén az EU-hoz való csatlakozás reggelén. A magyarok által sűrűn lakott járások közül a Dunaszerdahelyi, a Szenci és a Galántai járások voltak a legjobb gazdasági helyzetben, ezekben az országos átlag (15,25 %) alatt volt a regisztrált munkanélküliek aránya (a Szenci járásban mindössze 4,26 %, de a Dunaszerdahelyi járásban már 12,17 % volt). A legsúlyosabb munkaügyi problémákkal küzdő járások – a Rimaszombati, a Nagyrőcei és a Rozsnyói járások voltak (ahogy napjainkban is). Ezekkel a járásokkal kapcsolatban azonban fontos megemlíteni, hogy a gazdasági fejletlenség és az infrastrukturális fejlesztések hiánya mellett a roma lakosság szociális problémáiból eredő munkanélküliség szintén jelen van – s mindmáig nagy probléma ez a mindenkori pozsonyi kormányoknak és az önkormányzatoknak egyaránt.

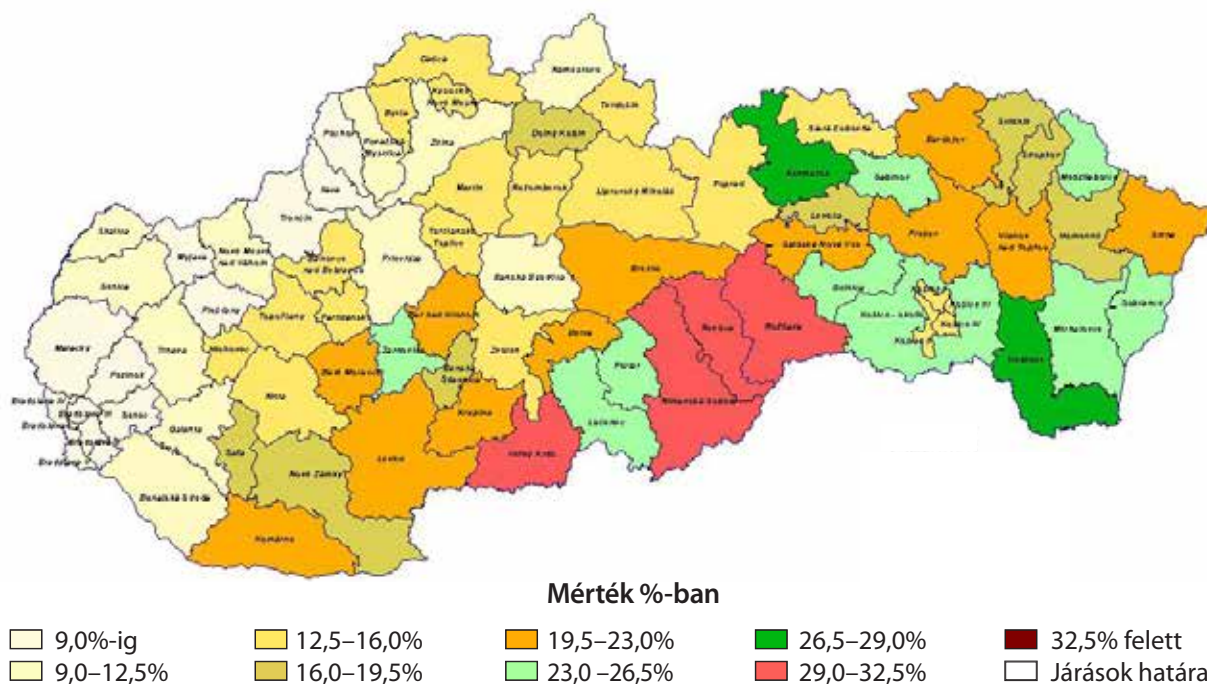
A 4. ábra: azt mutatja, hogy az uniós csatlakozás óta eltelt 20 évben a munkanélküliség ugyan igen jelentős csökkenésen ment keresztül, de a kedvezőtlen munkanélküliségi mutatók földrajzilag állandósultak az országban. 20 évvel később, 2024. április 30-án a munkanélküliségi ráta Szlovákiában 3,82% volt. Ez a szám óriási csökkenést mutat az előző évtizedekben tapasztalt magas munkanélküliségi rátához képest, ami igen nagy elmozdulás az ország gazdasági és társadalmi fejlődésében. Az alacsony munkanélküliségi ráta jelzi az ország gazdaságának viszonylagos stabilitását és a kedvező foglalkoztatási makrokörnyezetet. Amit azonban fontos kiemelni, hogy két évtizeddel a csatlakozás után a kedvező munkaerő-piaci helyzetben levő dél-szlovákiai járások száma csak nyugaton bővült, részben a fontos közlekedési hálózatoknak és a közlekedési csomópontok kisugárzásának köszönhetően

(a Pozsony–Érsekújvár–Párkány vasútvonal és az R1 gyorsforgalmi út mentén). Továbbra is a Nagykürtösi járásnál van a kelet és a nyugat gazdasági fejlettségi határa: a keletebbre fekvő területeken robbanásszerűen növekszik a munkanélküliség. Míg a nyugati régiókban a munkanélküliségi ráta 2 és 4 százalék között mozog, addig a középső és keleti régiókban a munkanélküliségi ráta helyenként meghaladja a 15 százalékot is, a legrosszabb helyzetben továbbra is Nógrád, Gömör és a Bodroghöz vannak. (4. ábra:)

A 4. ábra: alátámasztja, hogy Szlovákia gazdasági sikertörténetét nem lehet általánosítani az ország valamennyi régiójára. A sikerek leginkább a magyar, roma, ruszin és ukrán nemzetiség által lakott déli és keleti területeken maradtak el. A kedvezőtlen gazdasági folyamatok alól Csallóköz és Mátyusföld jelentik a kivételt: ezen két térségben a hagyományos mezőgazdasági régiók fejlődési problémáit ugyanis enyhíti a fővároshoz közeli elhelyezkedés. A Pozsony–Nagyszombat–Nyitra tengely gazdasági teljesítménye sugárzik ki ezen régióra, valamint az utóbbi 4 évben az R7 autópályának gazdaságélénkítő hatása is érezhető. Ugyanakkor nem tekinthető ideálisnak még ennek a nyugati régióknak a helyzete sem, hiszen a Csallóközön áthaladó egyvágányú Pozsony–Dunaszerdahely–Komárom vasútvonal műszaki állapota leromlott, annak ellenére, hogy az ország egyik legnagyobb utasforgalmát bonyolítja le. Az egyvágányú, nem villamosított vasútvonal számos problémát jelent mind az utasforgalomban, mind pedig a teherforgalomban, ráadásul a közlekedésbiztonság szempontjából sem kielégítő az állapota (a közutakkal való kereszteződéseinek többsége nincs ellátva sorompókkal, ezért gyakoriak a súlyos balesetek).

A kommunista évtizedekből öröklött fejlesztési diszkrimináció (Lelkes, 2003) megfigyelhető volt a 2020 tavaszán hivatalba lépett kormány több fejlesztési intézkedésében is: leállították a dél-szlovákiai R7 autópálya építését és csaknem az összes egyéb dél-szlovákiai közlekedésfejlesztési projektet. Az ilyen intézkedések az északi és déli országrész közötti különbségeket nemhogy kiegyenlítik, hanem egyre mélyebb gazdasági és társadalmi szakadékot hoznak létre. 2024 tavaszán azonban elmondható, hogy a 2023 őszi felállt Fico-kormány ígéretet tett a dél-szlovákiai régiók

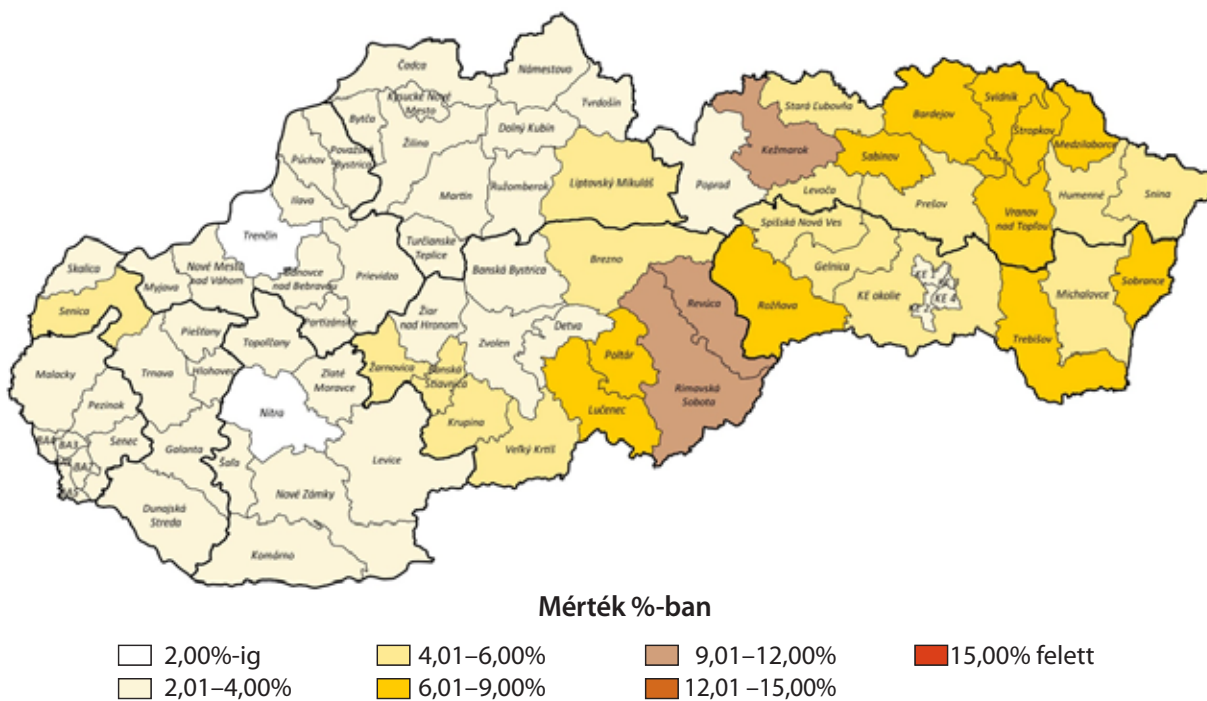
3. ábra:
Munkanélküliségi ráta Szlovákiában járások szintjén, 2004. 04. 30.

Megjegyzés: A munkanélküliségi ráta 2004. április 30-án.

Forrás: Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatala, 2024. <https://www.upsvr.gov.sk/>

4. ábra:
Munkanélküliségi ráta Szlovákiában járások szintjén, 2024. 04. 30.

Megjegyzés: A munkanélküliségi ráta 2024. április 30-án.

Forrás: Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatala, 2024. <https://www.upsvr.gov.sk/>

fejlesztését elősegítő kormányzati intézkedésekre, többek közt a határon átívelő közlekedési infrastruktúrális fejlesztések folytatására. Feltehetőleg ezen ígérek miatt is támogatja a Fico-kormányt a felvidéki magyarok legjelentősebb politikai pártja, a Magyar Szövetség, ahogy az megnyilvánult 2024 tavaszán az elnökválasztás kapcsán, amikor a Magyar Szövetség Peter Pellegrinit, a kormánykoalíció Hlas pártjának a Fico által vezetett kormánykoalíció által is támogatott elnökét támogatta az elnökválasztás során.

5. Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek az átlagkeresetek tükrében

A déli területek gazdasági alulfejlettségét igen jól tükrözik a nominális átlagkeresetek. Az elmúlt évtizedben Szlovákia gazdasága tovább erősödött, amit az ipari és a szolgáltatási szektorok növekedése, valamint a technológiai fejlődés is támogatott. Az inflációs nyomás és az életkörülmények javulása is hozzájárult a bérek emelkedéséhez, valamint a COVID-19 járvány utáni gazdasági helyreállítás is szerepet játszott a bérek további növekedésében. Viszont a magyarok által lakott régiók évtizedek óta az ország legalacsonyabb átlagkeresetű régiói közé tartoznak, a fővárostól kelet felé távolodva a bérek nagysága erőteljesen csökken: míg országos szinten 2022-ben a statisztikai hivatal által kimutatott nominális átlagkereset 1 500 euró volt, addig a szlovák-magyar határ keleti végén nem érte el a mutató az 1 200 eurót sem. A megélhetési nehézségeket tehát Dél-Szlovákia középső és keleti körzeteiben a magas munkanélküliség mellett az alacsonyabb jövedelmi viszonyok is fokozzák. Itt az átlagkereset az országos átlagnál 25-30%-kal alacsonyabb. Ezek együttes hatása miatt az utóbbi években e térségek háztartásainak túlnyomó része pénzügyi nehézségekkel küzd, ami kiváltja az elvándorlást és alacsony gyermekvállalási kedvet egyaránt.

6. A regionális fejlesztés stratégiai környezete és Dél-Szlovákia tagoltsága

A regionális szinten zajló gazdaságfejlesztésben meghatározó szerepet játszanak a 2001-ben létrehozott megyei önkormányzatok. Ezek számos regionális

intézmény és a közlekedési infrastruktúra fenntartóiként döntő szerepet játszanak az adott földrajzi egységen belül a társadalom szociális és kulturális életét érintő források elosztásában, a régiófejlesztési kérdések megoldásában, a gazdaságfejlesztésben. Ez utóbbiakról a megyei önkormányzati képviselők által jóváhagyott stratégiai dokumentumok alapján születnek a döntések (LELKES, 2003).

A felvidéki magyar politikai pártok hagyományosan sikerebben vesznek részt a megyei önkormányzatok életében, mint az országos politikában, nagyobb hatást tudnak gyakorolni a megyék gazdasági és szociális életét, fejlesztését befolyásoló stratégiai dokumentumokra és döntésekre (HORVÁTH, 2004). A megyei hatáskörben lévő regionális fejlesztési projektek gyakorta felülírják az elvekből és ideológiából szőtt konfliktusokat, személyi ellentétet a 2008-tól politikailag folyamatosan megosztott magyar közösség soraiban.

Az elmúlt két évtized területfejlesztés-politikai történései közül kiemelkedő év volt 2014, amikor megszületett a Baross Gábor Terv, a felvidéki magyar nemzetiség által lakott déli régiók fejlesztését célzó stratégiai dokumentum. Fő célja az volt, hogy a déli régiók helyzetéről pontos képet adjon, amelynek nyomán a regionális erőforrásokra épülő, fenntartható stratégiák alapján valósuljon meg a gazdaságfejlesztés a magyarlakta falvakban, városokban. A Baross Gábor Terv gazdasági helyzetfelmérése során a magyar nemzetiség által lakott járások a gazdasági mutatók (pl. a munkanélküliségi ráta, a vállalkozások száma és szerkezete stb.), az infrastruktúrális ellátottsági szintek (pl. a közlekedési infrastruktúra helyzete, szennyvíztisztítási infrastruktúra stb.), a tájhasználat, valamint a centrum–periféria szemlélet alapján nagyobb területi egységekbe lettek összevonva. Ezen felvidéki gazdaságfejlesztési terv alapján a magyarok által lakott járások négy csoportot alkotnak a legfejlettebb nyugati járáscsoporttól a fejletlenebb keleti járás-csoportokig:

- Szenci, Dunaszerdahelyi, Galántai és Vágsellyei járások régiója,
- Komáromi, Lévai, Nyitrai, Érsekújvári járások régiója,
- Nagykürtösi, Losonci, Nagyrőcei, Rimaszombati, Rozsnyói járások régiója,

1. táblázat:
Szlovákiai nominális átlagkeresetek (euróban) területi megoszlása 2003–2022 között

	2022	2021	2013	2012	2004	2003	Index 2022/2003
Szlovákia	1 500	1 401	891	881	562	509	2,95
Pozsony megye	1 903	1 767	1 182	1 159	794	723	2,63
Szenci járás	1 450	1 315	868	866	511	479	3,03
Nagyszombat megye	1 428	1 331	841	831	538	489	2,92
Dunaszerdahelyi járás	1 289	1 190	725	722	445	402	3,21
Galántai járás	1 304	1 195	735	739	459	408	3,20
Nyitra megye	1 356	1 266	782	783	490	448	3,03
Révkomáromi járás	1 200	1 116	702	659	443	408	2,94
Lévai járás	1 421	1 316	873	858	522	476	2,99
Nyitrai járás	1 434	1 342	828	850	509	467	3,07
Érsekújvári járás	1 248	1 192	690	713	471	438	2,85
Vágsellyei járás	1 532	1 361	815	869	546	478	3,21
Nagytapolcsányi járás	1 336	1 239	726	725	465	420	3,18
Aranyosmaróti járás	1 273	1 189	734	707	460	411	3,10
Besztercebánya megye	1 338	1 246	779	783	486	449	2,98
Korponai járás	1 200	1 096	651	658	422	381	3,15
Losonci járás	1 263	1 167	699	685	445	418	3,02
Poltári járás	1 139	1 080	653	634	423	398	2,86
Nagyőrcei járás	1 243	1 147	720	734	446	425	2,92
Rimaszombati járás	1 134	1 071	631	616	429	403	2,81
Nagykürtösi járás	1 060	997	640	617	422	384	2,76
Kassa megye	1 416	1 333	855	851	566	516	2,74
Kassa I	1 518	1 387	900	895	594	551	2,75
Kassa II	1 713	1 554	1 026	1 016	805	733	2,34
Kassa III	1 257	1 236	710	645	479	425	2,96
Kassa IV	1 552	1 468	948	931	540	488	3,18
Kassa környéki járás	1 282	1 222	762	801	463	423	3,03
Nagymihályi járás	1 266	1 214	784	742	506	466	2,72
Rozsnyói járás	1 266	1 263	796	818	485	437	2,90
Töketerebes járás	1 195	1 155	700	754	454	417	2,87

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

- Kassa környéki, Nagymihályi és Tóketerebesi járások régiója.

A Baross Gábor Terv alapján indultak el Magyarország kormányának köszönhetően 2017 őszén a felvidéki gazdaságélénkítő programok a mezőgazdasági, valamint a kis- és közepes vállalkozások támogatására. Ezeknek a programoknak köszönhetően – amelyek napjainkig már több forduló megélték – több ezer felvidéki magyar vállalkozó kapott vissza nem térítendő támogatást gazdasági projektek finanszírozására. A magyar állam ezen hatóságok segítségével célja az volt, hogy gazdaságilag fellendítse a leszakadó régiókat, és a fiatal vállalkozókat arra ösztönözze, hogy a maradjanak a saját szülőföldjükön, szűkebb régiójukban.

Az alábbi táblázatok azt foglalják össze, hogy a fenti tagoltság tükrében az elmúlt két évtizedben miként alakultak a humán erőforrások alapmutatói, miként alakult a felvidéki magyarság lélekszáma a 2001. és a 2021. évi népességszámlálás adatai alapján, valamint miként alakult a gazdasági környezetet kifejező munkanélküliségi ráta. (2–5. táblázat, lásd következő oldalakon))

7. Kitörési pontok

Az elmúlt két évtizedben Szlovákia a legexportorientáltabb országgá vált Európában. Az export zömét a külföldi tulajdonú, alacsony hozzáadott értéket termelő vállalatok biztosítják, amelyek javarészt elkerülik a déli területeket. Ezen fejlesztési politikáknak azonban mára megjelentek a hátulütői: lokális és szakmai munkaerőhiány alakult ki több gazdasági gócpontban, amit külföldi vendégmunkásokkal szeretne a kormány orvosolni (jelenleg közel 100 ezer munkavállalóra volna szükség ezen gazdasági központokban). A húzóerőt jelentő autóipar – és így az ország gazdasága – felett veszélyként ott lebeg az elektromos autókkal kapcsolatos technológiaváltás kockázata (a szlovákiai gyártású elektromos meghajtású autók piaci sikerének kérdése a fenyegető kínai autógyártókkal szemben), amelyre a szlovák gazdaság nincs felkészülve (ráadásul ebbe az irányba egyelőre nem is nagyon tesz lépéseket).

A gazdaság másik oldalán a kis- és középvállalati (KKV) szektor lemaradóban van, nincs sok lehetősége

a beruházásokra, fejlesztésekre, ezt pedig még tetézi az adóztatás mértéke szemben a külföldi nagyvállalatokkal (pedig a regionális különbségek egyik mérőfoka éppen az életképes helyi vállalkozások, illetve a szolgáltatások száma). Minden statisztikai adat azt mutatja, ahogy haladunk keletebbre, úgy csökken a számuk párhuzamosan a fizetőképes kereslet csökkenésével. Ehhez a folyamathoz nagyban hozzájárult, hogy a KKV-k az elmúlt időszakban nem voltak a szlovák fejlesztéspolitika célkeresztjében, valamint az utóbbi évben a KKV szektort több válság is sújtotta: koronavírus járvány, energetikai válság, háborús infláció. Ezek a történések komoly kihívás elé állították a KKV-kat, de egyúttal lehetőséget teremtettek az innovációra és az üzleti modellek átalakítására is.

A déli területek hagyományos ágazata a mezőgazdaság, amelyben a múltból örökölt nagyüzemi struktúra jórészt tovább él, a kisgazdaságoknak nincs jelentős súlya az agráriumban. A termelési struktúra leszűkült, a növénytermesztésben többnyire csak 5-6 fajta növényt termelnek, az állattenyésztés mértéke lecsökkent és jelenleg csak az iparszerűen végezhető tenyésztés fejlődik, sokszor külföldi cégek által, melyek közt élen járnak a dán nagyvállalatok. Az agrárium egyszínűsége miatt a déli területeken az élelmiszeripar érzékelhetően leépült az elmúlt két évtizedben, aminek következménye, hogy az ország élelmiszer-szükségletének több mint fele külföldről származik.

Az elmúlt évtizedben a szlovákiai magyar régiók számos ágazatában lehet tapasztalni a klaszteresedési folyamatok felerősödését. A gazdasági fejlettségi szintben megmutatkozó területi egyenlőtlenségek következtében természetesen ezek a sajátos – immár sokkal inkább a lokális versenyelőnyökre, együttműködési kapcsolatokra és szinergiahatásokra épülő – folyamatok elsősorban a nyugati régiókban történnek meg. Egyfelől a klaszteresedés és az együttműködés szorosan kapcsolódik az érintett térségek hagyományos iparágaihoz, másfelől egyre markánsabban jelentkezik az igény a külföldi működőtőke által dominált új szektorok fejlesztése terén. Így a következő ágazatok szinte mindegyikében megindult már valamiféle kezdeményezés ez irányba: autóipar, elektronika, információs és

2. táblázat:
A legfejlettebb felvidéki magyar járáscsoport alapmutatói

	Szenci járás	Dunaszerdahelyi járás	Galántai járás	Vágsellyei járás
Munkanélküliség (2004.04.30.) / munkanélküliségi ráta	1 255 fő / 4,26 %	7 926 fő / 12,17 %	5 874 fő / 11,10 %	4 609 fő / 17,27 %
Munkanélküliség (2024.04.30.) / munkanélküliségi ráta	1 741 fő / 2,36 %	2 566 fő / 2,63 %	1 580 fő / 2,21 %	1 125 fő / 2,93 %
Lakosok száma 2001	51 825 fő	112 384 fő	94 533 fő	54 000 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2001 / részaránya	10 553 fő / 20,36 %	93 660 fő / 83,33 %	36 518 fő / 38,63 %	19 283 fő / 35,71 %
Lakosok száma 2021	96 715 fő	124 669 fő	95 124 fő	51 477 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2021 / részaránya	8 715 fő / 9,01 %	85 586 fő / 68,65 %	29 582 fő / 31,10 %	14 385 fő / 27,94 %

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

3. táblázat:
A második legfejlettebb felvidéki magyar járáscsoport alapmutatói

	Komáromi járás	Lévai járás	Nyitrai járás	Érsekújvári járás
Munkanélküliség (2004.04.30.) / munkanélküliségi ráta	10 727 fő / 19,71 %	14 105 fő / 22,51 %	11 422 fő / 13,99 %	14 407 fő / 18,41 %
Munkanélküliség (2024.04.30.) / munkanélküliségi ráta	2 771 fő / 3,40 %	2 501 fő / 2,90 %	2 416 fő / 1,99 %	3 148 fő / 3,18 %
Lakosok száma 2001	108 556 fő	120 021 fő	163 540 fő	149 594 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2001 / részaránya	74 976 fő / 69,07 %	33 524 fő / 27,93 %	10 956 fő / 6,70 %	57 271 fő / 38,28 %
Lakosok száma 2021	100 952 fő	110 469 fő	164 788 fő	138 168 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2021 / részaránya	62 166 fő / 61,58 %	23 372 fő / 21,16 %	6 798 fő / 4,13 %	44 066 fő / 31,89 %

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

kommunikációs technológiák, turizmus, faipar és bútóipar, logisztika, építőipar, vegyipar, környezeti technológiák.

Az elkövetkező években a déli járásokban a legjelentősebb kitörési pont a turizmus lehet, mivel a térség számtalan népszerű vonzerővel rendelkezik.

Természeti értékekben és kulturális örökségben egyaránt gazdagok az itteni falvak és városok, amit alátámaszt, hogy a koronavírus világvármányt megelőző 10 évben ez az ágazat sikeresen megerősödött délen. A régiót felkereső turisták száma évről évre nőtt, s ezzel párhuzamosan növekedett a turisták által itt

4. táblázat:
A gazdaságilag legelmaradottabb felvidéki magyar járáscsoport alapmutatói

	Losonci járás	Nagyőrcei járás	Rimaszombati járás	Nagykürtösi járás	Rozsnyói járás
Munkanélküliség (2004.04.30.) / munkanélküliségi ráta	12 763 fő / 24,53 %	7 176 fő / 30.70 %	14 295 fő / 31.43 %	7 430 fő / 30.63 %	9 741 fő / 29.56 %
Munkanélküliség (2024.04.30.) / munkanélküliségi ráta	3 743 fő / 6,25 %	3 658 fő / 9,24 %	7 795 fő / 10,20 %	1 660 fő / 5,00 %	4 362 fő / 8,93 %
Lakosok száma 2001	72 847 fő	40 918 fő	83 124 fő	46 741 fő	61 887 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2001 / részaránya	2 072 fő / 2,84 %	8 994 fő / 21,98 %	34 323 fő / 41,20 %	12 823 fő / 27,43 %	18 954 fő / 30,62%
Lakosok száma 2021	70 422 fő	38 669 fő	80 666 fő	41 998 fő	59 345 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2021 / részaránya	16 580 fő / 23,54 %	7 355 fő / 19,02 %	31 891 fő / 39,53 %	9 004 fő / 21,44 %	13 559 fő / 22,85 %

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

5. táblázat:
A harmadik legelmaradottabb felvidéki magyar járáscsoport alapmutatói

	Kassa környéki járás	Nagymihályi járás	Tőketerebesi járás
Munkanélküliség (2004.04.30.) / munkanélküliségi ráta	12 763 fő / 24,53 %	7 430 fő / 30.63 %	9 741 fő / 29.56 %
Munkanélküliség (2024.04.30.) / munkanélküliségi ráta	3 743 fő / 6,25 %	1 660 fő / 5,00 %	4 362 fő / 8,93 %
Lakosok száma 2001	72 847 fő	46 741 fő	61 887 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2001 / részaránya	2 072 fő / 2,84 %	12 823 fő / 27,43 %	18 954 fő / 30,62%
Lakosok száma 2021	70 422 fő	41 998 fő	59 345 fő
Magyar nemzetiségű lakosok száma 2021 / részaránya	16 580 fő / 23,54 %	9 004 fő / 21,44 %	13 559 fő / 22,85 %

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024

elköltött pénzösszeg is, valamint emelkedett a turisták ittlétével kapcsolatos ágazatokban dolgozók száma is. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a déli régiók turisztikai piacának szereplői az új turizmus első lépéseinél tartanak, a köztudatba lassan, de biztosan kezdenek beépülni a dél-szlovákiai márkaértékű

turisztikai terek (amelyek többsége korábban csak papíron létezett, illetve projektek megvalósítása végett létrejött ideiglenes partnerségekvoltak). Optimizmusra ad okot, hogy a koronavírus-járvány megszűnését követően a turisztikai klaszterek eredményei kedvezőek, alátámasztják a látogatók számának

ismételt növekedését, a turisztikai szolgáltatások gyarapodását. A turisztikai trendek azt mutatják, hogy a tömegturizmus klasszikus formái – például a tengerparti nyaralások – iránti kereslet mellett egyre népszerűbbek az olyan turisztikai formák, mint a sport- és egészségturizmus, a városi- és vidéki turizmus, a zöldturizmus, a fesztiválturizmus, de a tematikus utak, például a borutak iránt is növekszik a kereslet. Ezek a trendek esélyt adnak a magyarlakta régióknak, hiszen turisztikai kínálatuk gazdag, viszont a csomagolásra és az eladási technikákra kell ügyelni, vonzó marketinganyagokra van szükség (brosúrák, videók, weboldalak, közösségi média tartalmak), amelyek bemutatják a település nevezetességeit, programjait és szolgáltatásait.

Természetesen nem lehet eltekinteni attól, hogy a sikeres turizmushoz feltétel a könnyű elérhetőség és infrastruktúra (biztosítani kell, hogy a település könnyen megközelíthető legyen és rendelkezzen megfelelő infrastruktúrával (szálláshelyek, éttermek, közlekedési kapcsolatok), amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a turisták elégedettségéhez. A déli régiók turisztikai fejlesztésében az uniós forrásoknak (azon belül is az INTERREG-programoknak) meghatározó szerepük volt az elmúlt 20 évben, viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a magyarországi turisztikai ipar jó tapasztalatait is sikerült több régióban átültetni (pl. szoros turisztikai együttműködések jöttek létre Csallóköz és Szigetköz között).

8. Összegzés

Az elmúlt két évtized új térstruktúra megjelenését hozta el a Felvidéken, amely egy új gazdasági- és társadalmi térszerkezet, valamint egy átalakult térségi, települési tagoltság jeleit mutatja, ahol az országhatáron túlnyúló régióformáló erők is lényeges szerepkörhöz jutnak.

Az uniós csatlakozás számtalan pozitív változást hozott a magyar nemzetiségű lakosság életében. Az egységes gazdasági és társadalmi térnek köszönhetően korábban elképzelhetetlennek tűnő fejlesztések sokasága valósult meg a magyar nemzetiség által lakott falvakban és városokban, de az elmúlt 20 év is kevés volt a korábbi évtizedek okozta területi egyenlőségek megszüntetésére. Ennek egyik követ-

kezménye, hogy a magyarság demográfiai folyamatai nem alakultak kedvezően: a déli járások gazdasági mutatói hozzájárulnak a magyarlakta falvak és városok népességének elöregedéséhez, s a fejlesztések elmaradása következtében a fiatalok egy része elvándorol a jobb élet reményében. Azonban ezen elvándorlás nem egyforma mértékben érinti a közel 700 km hosszú szlovák–magyar határtérseget, a régiók szintjén nagy eltérések vannak az eltérő gazdasági és társadalmi viszonyok miatt. A nyugati országrész (a Somorja–Dunaszerdahely–Érsekújvár tengely) magas vállalkozói aktivitást, országos átlaghoz közeli bérszintet és alacsony munkanélküliséget mondhat magáénak, míg a Párkánytól keletre fekvő régiók többsége társadalmi-gazdasági szempontból stagnál, bár ugyan a munkaerőpiaci folyamatok ugyan lassú javulást mutatnak, de lényegesebb javulás sajnos nem ment végbe az elmúlt 2 évtizedben.

A gazdasági és területi különbségek nagy hatással vannak a szlovákiai magyarok számának az alakulására, életmódjára, nemzeti identitására. Az egyik legfontosabb kérdés a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség életében a regionális fejlesztés kérdése, hisz a gazdasági helyzet közvetlenül befolyásolja a demográfiai folyamatokat, a születések számát, az emberek lakóhelyükön maradását, vagy éppen a migrációs döntések meghozatalát. Mindez a szlovákiai magyar közösség megmaradása szempontjából is kulcsfontosságú.

A szlovákiai magyarok többsége továbbra is az ország gazdaságilag legelmaradottabb régióiban él. 20 évvel az uniós csatlakozás után is a szlovák–magyar határ mentén olyan mértékű területi különbségek fordulnak elő, melyek elfogadhatatlan esélyegyenlőtlenséget teremtenek a társadalom ott élő tagjai számára, s megfelelő beavatkozás hiányában a szegregációs folyamatok felerősödése, a hátrányos helyzetű térségek teljes leszakadása fenyeget. Elsősorban Gömörben és Nógrádban áll fenn ez a veszély, de a határvidék legkeletibb régióiban sem sokkal rózsásabb a helyzet. Ezekben a régiókban a megélhetés nagyon nehéz, sok település gazdasági és szociális szempontból szinte kilátástalan helyzetben van, a szakképzett és tanult fiatalok döntő hányada elköltözik a szülőfalujukból (így a populáció elöregedése előrehaladottabb, mint az országos átlag).

A magyarlakta déli régiók településszerkezete nem nagyon kedvező az innovációk terjedésére, ugyanis a legtöbb régió aprófalvas jellegű, hiányoznak a modern intézményeknek és kreatív közösségeknek otthont adó városok. A jelentős mértékben magyarlakta járások közt az innovációs versenyképesség területén elsősorban a nyugati városok járnak az élen (Dunaszerdahely, Komárom, Galánta, Érsekújvár, Somorja, Gúta, Nagymegyér, Bős, Naszvad).

A magyar kisebbség által lakott járások többségében a munkanélküliségi ráta az országos átlag felett van, míg a másik oldalon, a bérek tekintetében ezek a járások messze elmaradnak az országos átlagtól, sőt, az estek többségében még a megyei átlagot sem érik el. A magyar kisebbség által lakott régiók az iskolázottsági szint tekintetében is kedvezőtlenebb mutatókkal rendelkeznek az országos átlagnál (bár ezen a téren nagy javulás ment végbe az elmúlt 20 évben, többek közt az uniós felsőoktatási térhez való csatlakozásnak köszönhetően).

A szlovák–magyar határ mente az elmúlt 2 évtizedben élénk társadalmi térszerveződések színtere volt, a természetes térségek és tájegységek egymásra találtak, ezer szállal kezdték meg az összekapcsolódást a „horizontális” kapcsolataik megsokszorozódása által. Ezt elősegítették az infrastrukturális beruházások, utak és hidak épültek korábban sosem tapasztalt gyors ütemben a két ország közt, szoros intézményi kapcsolatok kezdtek el működni, a mindennapokban természetessé vált a határmentén élők számára, hogy a határ másik oldalán kapcsolódnak ki, vásárolnak, vállalkoznak, találnak párt maguknak. Szlovákia és Magyarország uniós csatlakozásával, majd a schengeni tagsággal tulajdonképpen elhárultak azok a kemény akadályok,

amelyek az I. világháborút követően közel 80 évig hátráltatták azt, hogy kialakuljon egy társadalmilag és gazdaságilag sikeres térség.

A dél-szlovákiai régiók társadalom- és gazdaságfejlesztésében a legmeghatározóbb eszköznek az uniós programok számítanak, amelyek anyagi támogatást nyújtanak az élet valamennyi területén, a helyi szociális szolgáltatásoktól kezdve az infrastrukturális fejlesztéseken keresztül a környezetvédelmi beruházásokig, vagyis mindenhez, ami segíti a társadalmi és gazdasági fejlődést.

A magyarlakta régió gazdasági helyzetének az alakulását igen negatívan befolyásolja a magyar politikai képviselet hiánya a pozsonyi törvényhozásban 2020 óta. A felvidéki magyar politikai élet szereplői országos szinten sajnos immár két parlamenti választást elbuktak, ami két elszalasztott esélyt a déli régiók felzárkóztatására.

Az elkövetkező évtizedekben a szlovákiai magyarság megmaradásának érdekében a meglévő szlovákiai magyar intézményrendszer további fejlesztése mellett kiemelten fontos a magyar nemzetiességű lakosság által lakott falvak és városok versenyképes szociális és gazdasági fejlesztése, ugyanis csakis a jó megélhetést biztosító régiókban várható a jelenleg kedvezőtlen demográfiai folyamatok javulása, többek közt a születések számának az emelkedése a magyar családok körében.

Sikeres régió vagy kistérség csak azokban a közösségekben építhető fel, ahol a szívekben is megvan a kötődés a közösséget körülvevő utcákhoz, terekhez, mezőkhöz, erdőkhöz, folyókhoz, hegyekhez. A felvidéki magyarság körében ez a kötődés megvan, tehát a jövőt illetően kedvezőek a kilátások.

Irodalom

Gyurgyík László (2014). *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig – különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Horváth Gyula (2004). *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.

Lampl Zsuzsanna (2009). A nemzeti identitás, avagy a magyar márka megőrzése. In Tóth Károly (szerk.), *Haté*

kony érdekérvényesítést – A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai és dokumentumai. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Lelkes Gábor (2008). *Régiók és gazdaság*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Lelkes Gábor (2003). Elmaradottság és versenyképesség a dél-szlovákiai térben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 5 (4), pp. 3–18.

Források

Új Szó 2022. <https://ujsoz.com/kozelet/nepszamlalas-422-34-ezer-magyar-el-az-oroszagban> Letöltés: 2024. 06. 01.

Baross Gábor Terv (2014). Dunaszerdahely: Szlovákiai Magyar Közgazdász Társaság.

Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatala 2024. <https://www.upsvr.gov.sk> Letöltés: 2024. 06. 01.

Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala 2024. www.statistics.sk Letöltés: 2024. 06. 01.

Selye János Egyetem 2024. <https://www.ujs.sk/hu/> Letöltés: 2024. 06. 01.